

Külső alaktani megfigyelések a *Fallopia x bohemica* (Chrtek & Chrtková) J. Bailey hibridfaj magyarországi jelenlétének alátámasztásához

BALOGH Lajos

Savaria Múzeum Természettudományi Osztály, H – 9700 Szombathely, Kisfaludy S. u. 9.

A korábban külön genusként kezelt japánkeserűfű (*Reynoutria*) nemzetséget ma egy kibővített *Fallopia* genusba sorolják, ennek egy fajcsoportját alkotja a *Reynoutria* sectio. Ide tartozik az ártéri [*Fallopia japonica* (Houtt.) Ronse Decr.] és az óriás japánkeserűfű [*F. sachalinensis* (Schm. ex Maxim.) Ronse Decr.] (BORHIDI 1998).

E Távols-Keleten honos fajokat a XIX. században hozták be Európába dísz- és takarmánynövényként. A *F. japonica* napjainkra Európa nagy területein jelentős inváziós gyommá (általam javasolt magyar névvel: özöngyommá) vált. A *F. sachalinensis* ritkán szintén elvadul (CONOLLY 1977; BEERLING - BAILEY - CONOLLY 1994). A fenti két faj hibridjét *Reynoutria x bohemica* néven CHRTEK és CHRTEKOVÁ írta le Csehszlovákiából 1983-ban. Ez a Flora Europaea új kiadása szerint meghonosodott Angliában és Csehszlovákiában, és lehetséges, hogy másutt is (WEBB 1993). A Brit-szigeteken a fajcsoportból a *F. japonica* után e ma *Fallopia x bohemica* (Chrtek et Chrtková) J. Bailey-nek nevezett hibridfaj is jelentős mértékben van jelen (BAILEY - CHILD - CONOLLY 1996).

A japánkeserűfűvek elvadulása, illetve a meghonosodottnak tekintett *F. japonica* inváziója sajnos Magyarországon is ismert probléma (SOÓ 1970, 1980; PRISZTER 1985; SIMON 1992). A *F. japonica* (*Pleuropteris cuspidatus*) elvadulását hazánk mai területéről először JÁVORKA (1924) jelzi, a *F. sachalinensis* (*Polygonum s.*) fajét (Vácrátót, 1949) PRISZTER (1957). A *F. japonica* (*Reynoutria j.*) terjedéséről TERPÓ több (pl. 1997) tanulmányában is említést tesz. Az e fajnak vélt növénnyel az utóbbi évtizedben Nyugat-Magyarországon is többen foglalkoztak. Szombathely környékén BALOGH (1993), valamint BALOGH - TÓTHMÉRÉSZ - SZABÓ T. (1994), az Őrségben BALOGH (1996, 1998) végzett elterjedési és cönológiai vizsgálatokat. Sopron vidékén CSAPODY (1996) tárgyalta, Keszthely környékén pedig DANCZA - SZABÓ I. - BOTTA-DUKÁT (1997), és DANCZA - BOTTA-DUKÁT - SZABÓ I. (1998) értekeztek biológiájáról. A nyugat-magyarországi flóra- és vegetációtanulmányaik során ugyanakkor többen is jelezték terjedésének problémáját: BALOGH - SZABÓ T., KOVÁCS J., DANCZA, ANTAL és mtsai, BARTHA és mtsai, KIRÁLY, KOVÁCS J. - TAKÁCS, DANCZA - ALMÁDI - BOTTA-DUKÁT - SZABÓ I.

A *F. x bohemica* jelenlétét vagy meghonosodását a hazai botanikai irodalom azonban mindmáig nem jelzi. Szerzőnek régóta feltűnt, hogy a megfigyelt japánkeserűfű-állományok a kulcsok alapján nem határozhatók egyértelműen. Mivel jellegeik rendre a két faj közötti átmenetinek bizonyultak, feltételeztem hibrid mivoltukat. Ennek alátámasztására 27 DNY-vas megyei állományban végeztem külső alaktani megfigyeléseket: ez kiterjedt a levélalakra, a levélfonák trichómáira, továbbá a növény magasságának, a szár legnagyobb vastagságának, és lelőhelyenként (a középső szárrészről származó) 10 szárlevél nyélhosszának, a levéllemezek hosszának és szélességének mérésére. Utóbbi kettőből levélindexet számítottam. Az ismérveket és a kapott adatokat összehasonlítva a fajcsoport BAILEY - CHILD - CONOLLY (1996) által közölt fontos elkülönítő jegyeivel, megállapítható, hogy azok megfelelnek a *F. x bohemica* hibridfajra vonatkozó bélyegekkel.

Megjegyzendő, hogy az általam eddig észlelt hazai spontán japánkeserűfű-állományok szinte kizárólag a hibridre jellemző típusjegyekkel bírnak. NB! a *F. japonica*-nak eddig Vas megyében csak egy biztos előfordulását észleltem, amely így is jó összehasonlítási alkalmat adott. A vizsgálati anyagról herbárium dokumentáció is készült.

Summary

Exomorphological observations in support of the presence of the hybrid species *Fallopia x bohemica* in Hungary
L. BALOGH

During the last decade the author has investigated the spreading populations of invasive plant species threatening the natural vegetation of Western Hungary. Populations of the taxa belonging to the *Reynoutria* section of the *Fallopia* genus, play one of the most important role in this process. On the basis of

exomorphological observations, the results indicate that – similarly to occurrences reported in other countries of Europe – *Fallopia x bohemica* hybrid taxon exists in Hungary.

Irodalom

- BAILEY, J.P. - CHILD, L.E. - CONOLLY, P. (1996): A survey of the distribution of *Fallopia x bohemica* (Chrtek & Chrtková) J. Bailey (Polygonaceae) in the British Isles. – *Watsonia* **21**: 187-198.
- BALOGH L. (1993): A Perint-patak természetközeli és átalakított környezetének növényzete Szombathely térségében, különös tekintettel az inváziós fajok terjedésére. – In: MBT Bot. Szakoszt. 1271. ülése, 1992. ápr. 27. – Bot. Közlem. **80**(1): 84.
- BALOGH L. (1996): Adatok néhány inváziós növényfaj elterjedéséhez az Őrségi Tájvédelmi Körzetben és a kapcsolódó területeken. (Data to the spread of some invasive weeds in Őrség Landscape Conservation Area and adjacent areas). – In: VIG K. (szerk.): Az Őrségi Tájvédelmi Körzet Természeti Képe II. – Savaria, Vas M. Múz. Ért. 1996, Pars hist.-nat., **23**/2: 297-307.
- BALOGH L. (1998): Egyes inváziós gyomok Vas megyei előfordulásával kapcsolatos tapasztalatok [különös tekintettel a *Fallopia* /sectio *Reynoutria*/ és a *Helianthus* nemzetségekre]. – „Agresszív adventív növényfajok és a természetvédelem”, szakmai találkozó (ANPI, Jósvafő, 1998. márc.11.)
- BALOGH L. - TÓTHMÉRÉSZ B. - SZABÓ T. A. (1994): Patak kísérelő inváziós gyomok (*Helianthus*, *Humulus*, *Impatiens*, *Reynoutria*, *Rubus*, *Sambucus*, *Solidago* és *Urtica*) állományainak számítógépes elemzése Szombathely térségében. (Computer analysis of invasive weed communities along the Perint brook /Szombathely, W-Hungary/). – BDTF Tud. Közlem. **9**(4): 73-99.
- BEERLING, D.J. - BAILEY, J.P. - CONOLLY, A.P. (1994): *Fallopia japonica* (Houtt.) Ronse Decr. (*Reynoutria japonica* Houtt.; *Polygonum cuspidatum* Sieb. & Zucc.). – *J. Ecol.* **82**: 959-979.
- BORHIDI A. (1998): Nevezéktani korrekciók és egyéb kiegészítések a Magyarországi Edényes Flóra Határozójához. – *Kitaibelia* **3**(1): 83-89.
- CHRTEK, J. - CHRTEKOVÁ, A. (1983): *Reynoutria x bohemica*, a new hybrid from the dock family. – *Cas. Nár. Muz. Praha, Ser. Nat.* **152**: 120.
- CONOLLY, A.P. (1977): The distribution and history in the British Isles of some alien species of *Polygonum* and *Reynoutria*. – *Watsonia* **11**: 291-311.
- CSAPODY I. (1996): Változások és új növényfajok Sopron és környéke flórájában. – In: Tanulmányok Csatkai Endre emlékére. Sopron, pp. 392-398.
- DANCZA I. - SZABÓ I. - BOTTA-DUKÁT Z. (1997): A *Solidago gigantea*, *Reynoutria japonica* és a *Sambucus ebulus* összehasonlítása a földfeletti szervek növekedése és elemkoncentrációjának változása alapján. – In: IV. Magy. Ökol. Kongr. (Pécs, 1997. jún. 26-29.) Összefoglalók, p. 53.
- DANCZA I. - BOTTA-DUKÁT Z. - SZABÓ I. (1998): A *Reynoutria japonica* Houtt. föld feletti szerveinek növekedési vizsgálata. – In: 44. Növényvéd. Tud. Napok (Budapest, 1998. febr. 24-25.), p. 147.
- JÁVORKA S. (1924): Magyar Flóra (Flora Hungarica). — Studium, Budapest, I. kötet, p. 280.
- PRISZTER SZ. (1957): Magyarország adventív növényeinek ökológiai-areálgeográfiai viszonyai. – Kandidátusi disszertáció. Bp, 209 + XXXIII pp.
- PRISZTER SZ. (1985): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VII. Mutatók. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok – Virágos növények. – Tankönyvkiadó, Budapest.
- SÓÓ R. (1970, 1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve IV, VI. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TERPÓ, A. (1997): Invázne druhy povodnych a synatropnych biotopov v Mad'arsku. – In: ELIAS, P. (ed.): Invázie a invázne organizmy. Prispěvky z vedeckej konf. Nitra, 19-20. nov. 1996, pp. 81-90.
- WEBB, D. A. (1993): *Reynoutria* Houtt. – In: TUTIN, T.G. & al. (eds.): *Flora Europaea*. Vol. 1. Cambridge Univ. Press, Cambridge, p. 98.